

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ЦЕНТР ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ

Кафедра історії та мовознавства

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

**для іноземних студентів із вивчення
відмінкової системи української мови**

Частина 1

Харків – 2018

Методичні вказівки розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні кафедри історії та мовознавства 20 березня 2018 р., протокол № 10.

Методичні вказівки підготовлено відповідно до робочої програми навчального курсу. Вони є складовою частиною навчально-методичного комплексу дисципліни «Мова навчання» для іноземних студентів. Вказівки призначені для коригування граматичних навичок і вмінь іноземних учнів, які не пройшли початкового курсу мовної підготовки. Під час роботи у студентів має сформуватися мінімальний запас спеціальних термінів.

Видання призначене для іноземних студентів 1 курсу всіх залізничних спеціальностей.

Укладач

доц. О. П. Мосьпан

Рецензент

доц. О. О. Литвиненко (НФаУ)

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
для іноземних студентів із вивчення
відмінкової системи української мови

Частина 1

Відповідальний за випуск Мосьпан О. П.

Редактор Третьякова К. А.

Підписано до друку 01.06.18 р.

Формат паперу 60x84 1/16. Папір писальний.

Умовн.-друк.арк. 1,0. Тираж 50. Замовлення №

Видавець та виготовлювач Український державний університет
залізничного транспорту,

61050, Харків-50, майдан Фейербаха, 7.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6100 від 21.03.2018 р.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Урок 1	5
Урок 2	12
Урок 3	16
Урок 4	18
Урок 5	22
Урок 6	26
Список літератури	30
Додаток А. Таблиця відмінкових форм	31

ВСТУП

Структура методичних указівок орієнтована на одну із загальноприйнятих послідовностей введення відмінкових форм: називний, кличний, місцевий, знахідний, родовий, давальний, орудний. Роботі з цими вказівками має передувати відпрацювання відмінкових форм на загальномовній лексиці, оскільки у вказівках відображено не всі випадки їхнього функціонування, зокрема у зв'язку з особливостями наукового стилю мовлення у завданнях практично не використовуються назви істот. Кожен урок містить граматичні таблиці, дві-три найбільш частотні лексико-граматичні конструкції із тренувальними вправами та контрольним завданням. Наприкінці методичних указівок подано таблицю відмінкових форм.

Відбір лексико-граматичних конструкцій та їхнє наповнення здійснено на матеріалі «Загального курсу залізниць».

У Р О К 1

НАЗИВНИЙ ВІДМІНОК. КЛИЧНИЙ ВІДМІНОК

Рід та число іменників, прикметники та вказівні займенники

В українській мові є десять частин мови:

- 1) іменник (*інженер, транспорт, платформа, депо, вагони*);
- 2) прикметник (*вантажний, транспортний, верхній*);
- 3) числівник (*один, два, п'ять, сто*);
- 4) займенник (*я, він, хто, що, такий, цей*);
- 5) дієслово (*робити, будувати, перевозити*);
- 6) прислівник (*добре, швидко*);
- 7) прийменник (*в, на, про*);
- 8) сполучник (*і, а, але, тому що*);
- 9) частка (*не, би*);
- 10) вигук (*О! Агов!*).

Іменник має рід і змінюється за числами та відмінками. У сучасній українській мові 2 числа (однина та множина), 3 роди (чоловічий, жіночий, середній) та 7 відмінків: називний (*хто? що?*), родовий (*кого? чого?*), давальний (*кому? чому?*), знахідний (*кого? що?*), орудний (*ким? чим?*), місцевий (*на кому? на чому?*) та кличний.

Рід іменників

Чоловічий рід (ч. р.) (він)	Закінчення	Жіночий рід (ж. р.) (вона)	Закінчення	Середній рід (с. р.) (воно)	Закінчення
1) вагон	–	1) платформа	-а	1) депо	-о
2) трамвай	-й	2) земля	-я	2) поле	-е
3) тунель	-ь	3) станція	-ія	3) завдан <u>н</u> я	-я
		4) швидкість	-ь	4) міжкол <u>і</u> я ім'я	-я -я
		5) зустріч	–		

Іменники з м'яким знаком у кінці можуть бути чоловічого або жіночого роду.

Іменники на – Ъ

Чоловічий рід (він)	Жіночий рід (вона)
день	швидкість
важіль	кількість
вогонь	якість
дизель	потужність
кабель	негабаритність
місяць	несправність
нуль	собівартість
поршень	вісь
профіль	відстань
рівень	деталь
ступінь	магістраль
тунель	
щебінь	

UA: Завдання 1. Прочитайте іменники, визначте їхній рід та запишіть у таблицю.

RU: Задание 1. Прочитайте существительные, определите их род и запишите в таблицу.

Чоловічий рід (він)	Жіночий рід (вона)	Середній рід (воно)
...

Алюміній, безпека, бригада, будівля, будівництво, букса, важіль, відправлення, вісь, вогонь, вагонетка, вантаж, вокзал, вугілля, галерея, гальмування, гірка, гравій, графік, двигун, депо, деталь, дистанція, дрезина, екіпаж, залізо, залізниця, зв'язок, земля, знак, інструкція, кабель, кабіна, колесо, колія, кількість, коло, лінія, ліхтар, локомотив, магістраль, маршрут, мастило, машиніст, міжколійя, мережа, насип, несправність, нумерація, паливо, паровоз, платформа, плече, поїзд, поле, потяг, прибуття, пристрій, призначення, рейка, ресора, рух, світлофор, склад, станція, скло, табло, тамбур, тиск, тунель, тупик, цистерна, час, число, швидкість, шпала.

Число іменників

Однина		Множина	
Чоловічий рід (він)		(вони)	
вагон	–	вагони	+ и*
ключ (ж, ч, ш, щ)	–	ключі	(ж, ч, ш, щ) + і
тунел/ь	-ь	тунелі	ь → і
трамва/й	-й	трамваї	й → ї
Жіночий рід (вона)		(вони)	
платформ/а	-а	платформи	а → и
площ/а (ж, ч, ш, щ)	-а	площі	(ж, ч, ш, щ)а → і
будівл/я	-я	будівлі	я → і
станці/я	-ія	станції	ія → ії
магістрал/ь	-ь	магістралі	ь → і
зустріч	–	зустрічі	+ і
любов	–	любові	+ і
Середній рід (воно)		(вони)	
вікн/о	-о	вікн/а	о → а
місц/е	-е	місц/я	е → я
прізвищ/е (ж, ч, щ)	-е	прізвищ/а	е → а
завданн/я	-я	завданн/я	я (!)
* Лікар, секретар, ліхтар + і = лікарі, секретарі, ліхтарі			

Винятки

дитина – діти
людина – люди
ім'я – імена

дівчина, дівча – дівчата
селянин – селяни
китаєць – китайці
плече – плечі

У деяких іменниках в однині та множині чергуються голосні та приголосні: *і//о, і//е, в//–* (нуль). У закритому складі (на приголосний) пишуть *і*, у відкритому складі (на голосний) пишуть *о* або *е*: *отвір – отвори, швидкість – швидкості, вісь – осі, важіль – важелі*.

Є іменники, які мають форму тільки однини (*транспорт, інвентар, тара, одяг, пісок, гравій, вугілля*) або тільки множини (*ворота, ваги*).

Частина іменників походить від прикметників, наприклад: *черговий, накладна*. Тому вони змінюються як прикметники: *черговий, чергового, черговому; накладна, накладну, накладної*.

UA: Завдання 2. *Поставте іменники у форму множини.*

RU: Задание 2. *Поставьте существительные в форму множественного числа.*

Бригада, букса, вагонетка, важіль, вісь, вогонь, вокзал, гайка, галерея, гальмо, гірка, графік, вантаж, двигун, деталь, дистанція, дрезина, екіпаж, ланка, будівля, залізниця, земля, знак, інструкція, кабіна, ключ, колія, колесо, край, коло, лінія, локомотив, маршрут, майстер, машина, машиніст, механік, напрямок, несправність, номер, операція, отвір, парк, паровоз, платформа, поїзд, пристрій, робота, рейка, ресора, світлофор, споруда, склад, станція, технолог, трамвай, тунель, тупик, цистерна, шпала.

Прикметник

Чоловічий рід (він)	Жіночий рід (вона)	Середній рід (воно)	Множина (вони)
Який вагон?	Яка платформа?	Яке місце / завдання?	Які вагони, платформи, місця, завдання?
1 Тверда група			
новий	нова	нове	нові
2 М'яка група			
останній	остання	останнє	останні

Прикметники з основою на м'який «н»: *ближній ≠ дальній, верхній ≠ нижній, задній ≠ передній, зовнішній ≠ внутрішній, вчорашній, сьогоднішній, вечірній, всесвітній, дорожній, достатній, порожній, односторонній, двосторонній, останній, крайній, середній, синій, літній, майбутній* та інші.

Зверніть увагу: вказівні займенники відповідають на ті самі питання, що і прикметники.

Вказівні займенники

Чоловічий рід (він)	Жіночий рід (вона)	Середній рід (воно)	Множина (вони)
Який вагон?	Яка платформа?	Яке колесо / завдання?	Які вагони, платформи, колеса, завдання?
цей той	ця та	це те	ці ті

UA: *Завдання 3. Замість крапок поставте закінчення прикметників.*

RU: *Задание 3. Вставьте вместо точек окончания прилагательных.*

–ий / –ій

3.1 Відкрит... склад, зустрічн... напрямок, інвентарн... парк, інтенсивн... рух, капітальн... ремонт, кінцев... пункт, літн... розклад, машинн... час, односторонн... рух, останн... квиток, порожн... вагон, робоч... тиск, рухом... склад, син... вогонь, стрілков... перевід, телефонн... зв'язок.

– а / – я

3.2 Верхн... будова колії, зовнішн... нитка, головн... колія, гаряч... пара, дерев'ян... шпала, колісн... пара, контактн... мережа, нижн... будова колії, паров... тяга, пасажирськ... платформа, пропускн... здатність, сортувальн... станція, середн... швидкість, стрілков... вулиця, гальмівн... магістраль, ходов... частина.

– е / – є

3.3 Вагонн... депо, колійн... будівництво, дальн... сполучення, землян... полотно, локомотивн... господарство, останн... завдання, приміськ... сполучення, світлов... табло, дорог... мастило, поточн... утримання колії, технічн... обслуговування, екстрен... гальмування, середн... положення.

3.4 Гірков... маневри, вантажн... станції, дорожн... машини, заборонн... сигнали, комерційн... операції, локомотивн...

бригади, м'як... вагони, наливн... вантажі, пасажирськ... перевезення, плацкартн... квитки, транзитн... пасажирини.

UA: Завдання 4. Використовуючи слова для довідок, утворіть і запишіть антонімічні словосполучення.

RU: Задание 4. Используя слова для справок, образуйте и запишите антонимичные словосочетания.

Верхня полиця, широка колія, навантажений вагон, високі платформи, зовнішня нитка, початковий пункт, крутий спуск, поздовжній профіль, малий радіус, гостра хрестовина, вхідний світлофор, права стрілка, м'які вагони, передня частина.

Слова для довідок: внутрішній, вихідний, великий, вузький, жорсткий, задній, кінцевий, лівий, нижній, низький, пологий, поперечний, порожній, тупий.

UA: Контрольні завдання:

а) переписіть словосполучення, уставляючи закінчення прикметників;

б) напишіть ці словосполучення у формі множини.

RU: Контрольные задания:

а) перепишите словосочетания, вставляя окончания прилагательных;

б) напишите данные словосочетания в форме множественного числа.

Передн... колесо, верхн... полиця, головн... колія, запасн... деталь, звуков... сигнал, локомотивн... бригада, магістральн... напрямок, міжнародн... сполучення, маневров... локомотив, дрібн... несправність, вагонн... депо, полог... спуск, колійн... ключ, ресорн... підвішування, ручн... ліхтар, швидк... поїзд, сортувальн... гірка, технічн... станція, транспортн... система, головн... управління.

КЛИЧНИЙ ВІДМІНОК

Називний відмінок <i>Хто це?</i>	Кличний відмінок <i>Доброго дня, ... ! Дякую, ... !</i>	
пан	пане	+ е
директор	директоре	+ е
Дмитро	Дмитре	о → е
вчитель	вчителю	ь → ю
Валерій	Валерію	й → ю
Микола	Миколо	а → о
! син, дід, батько, тато	! сину, діду, батьку, тату	+у
пані	пані	
Олена	Олено	а → о
Марія	Маріє	ія → іє
Любов	Любове	+ е
Галя	Галю	я → ю

UA: Завдання 5. Замість крапок поставте іменники у кличному відмінку.

RU: Задание 5. Вместо точек поставьте существительные в звательном падеже.

Ось ідуть Володимир, Віктор, Ігор, Петро, Микита, Сергій та Василь.

– Доброго ранку, ... !

А ось Оксана, Марина та Надія.

– До побачення, ... !

Це мої батько, мама, брат, сестра, дідусь та бабуся.

– Дякую вам, ... !

UA: Завдання 6. Привітайтеся з вашими деканом, заступником декана, куратором, викладачами та студентами з вашої групи.

RU: Задание 6. Поздоровайтесь с вашими деканом, заместителем декана, куратором, преподавателями и студентами из вашей группы.

У Р О К 2

МІСЦЕВИЙ ВІДМІНОК

Іменники

Називний відмінок <i>Що це?</i>	Місцевий відмінок <i>Де це було?</i>	
вагон тунель трамвай банк*	у/ на вагоні у тунелі у трамваї у банку*	+ і ь → і й → ї +у
колесо місце завдання ! міжколійя	на колесі у/на місці у завданні ! на міжколійї	о → і е → і я → і ійя → іїї
платформа земля магістраль станція	на платформі у/ на землі на магістралі на станції	а → і я → і ь → і ія → ії
вагон → вагони колесо → колеса платформа → платформи трамвай → трамваї тунель → тунелі станція → станції місце → місця завдання	у/ на вагонах на колесах на платформах у трамваях у тунелях на станціях у/на місцях у завданнях	+ ах о → ах а → ах й → ях ь → ях ія → іях е → ях я → ях
* Деякі іменники чоловічого роду на твердий приголосній (<i>степ, сніг, шлях, лід, знак</i>), іменники чоловічого роду на <i>-К, -ИК, -ОК, -АК</i> (<i>банк, кошик, відмінок, будинок</i>) та середнього роду на <i>-КО</i> (<i>ліжко, військо</i>) у місцевому відмінку мають закінчення <i>-У</i> : <i>банк – у банку; кошик – у кошику; відмінок – у відмінку; будинок – у будинку; ринок – на ринку; ліжко – на ліжку</i>		

Прикметники

Називний відмінок <i>Що це?</i>	Місцевий відмінок <i>Де це було?</i>	
ЯкИЙ це вагон? новИЙ останнІЙ	У якОМУ вагоні це було? у новОМУ в останнЬОМУ	ий → ому ій → ьому
ЯкЕ це вікно? новЕ останнЄ	На якОМУ вікні це було? на новОМУ на останнЬОМУ	е → ому є → ьому
ЯкА це платформа? новА останнЯ	На якІЙ платформі це було? на новІЙ на останнІЙ	а → ій я → ій
ЯкІ це вагони? <i>а) тверда група:</i> новИЙ → новІ <i>б) м'яка група:</i> останнІЙ → останнІ	У якИХ вагонах це було? у новИХ в останнІХ	ий → і → их ій → і → их

Зверніть увагу

Зараз ві <u>н</u> <u>у</u> <u>Х</u> аркові.	(приголосний + У+ приголосний)
Зараз вона <u>в</u> <u>Х</u> аркові.	(голосний + В + приголосний)
Зараз вони <u>в</u> <u>Х</u> аркові.	(голосний + В + приголосний)
Зараз вона <u>в</u> <u>а</u> удиторії.	(голосний + В + голосний)
Зараз вони <u>в</u> <u>а</u> удиторії.	(голосний + В + голосний)
Зараз ві <u>н</u> <u>в</u> <u>а</u> удиторії.	(приголосний + В + голосний)

UA: Завдання 1. Замість крапок поставте слова з дужок у потрібній формі. Поставте запитання до цих слів.

RU: Задание 1. Вместо точек поставьте слова из скобок в нужной форме. Задайте вопросы к этим словам.

що? (Н. в.) **ЗНАХОДИТЬСЯ / РОЗМІЩУЄТЬСЯ /**
РОЗТАШОВУЄТЬСЯ де? (М. в.)
що? (Н. в.) **РОЗМІЩЕНЕ / РОЗТАШОВАНЕ** де? (М. в.)
що? (Зн. в.) **РОЗМІЩУЮТЬ / РОЗТАШОВУЮТЬ** де?
(М. в.)

- 1 Каси розташовані на ... (вокзали).
- 2 Які вантажі розміщують на ... (відкритий рухомий склад)?
- 3 Кабіна та кузов тепловоза розміщені на ... (головна рама).
- 4 Колісні пари розташовані в ... (екіпажна частина).
- 5 Люди знаходяться на ... (міжколійя).
- 6 Тільки один потяг зараз знаходиться на ... (міжстанційний перегін).
- 7 Основне локомотивне депо розташоване на ... (станція).
- 8 Рейкові нитки розташовані на ... (певна відстань) одна від одної.
- 9 Сигнали розташовані в ... (голова та хвіст) поїзда.
- 10 Ремонтно-екіпірувальні депо розташовують у ... (пасажирські та технічні станції).
- 11 Рейкові нитки на ... (прямі ділянки) знаходяться на ... (один рівень).
- 12 На ... (кожне кóлесо) знаходиться маркування.
що? (Н. в.) **ВКАЗАНО / УКАЗАНО** де? (М. в.)
що? (Зн. в.) **ВКАЗУЮТЬ / УКАЗУЮТЬ** де? (М. в.)

***UA: Завдання 2.** Замість крапок поставте слова з дужок у потрібній формі з прийменниками. Поставте запитання до цих слів.*

***RU: Задание 2.** Вместо точек поставьте слова из скобок в нужной форме с предлогами. Задайте вопросы к этим словам.*

- 1 Розміри вагонів були вказані в ... (перша таблиця).
- 2 В ... (натурний лист) вказані номер поїзда, станція формування та станція призначення, маса та довжина потяга.
- 3 У ... (розклад) вказують час прибуття та час відправлення потягів.
- 4 У ... (кожна заявка) відправник указує число вагонів, станції призначення та інші відомості.

- 5 У ... (скорочений профіль) вказують кілометраж, вхідні та вихідні сигнали.
- 6 На ... (кожний контейнер) вказані його маса та рік виготовлення.
- 7 У ... (залізничне маркування) вказані найменування вантажу, число місць, станція відправлення.
- 8 У ... (правила) технічної експлуатації вказують порядок водіння потягів.
- 9 Вантажопідйомність та кількість ...на ... (кузов і подовжня балка) рами.
- 10 На ... (кожне колесо) вказана марка сталі.

UA: Контрольне завдання. Замість крапок напишіть слова з дужок у потрібній формі.

RU: Контрольное задание. Вместо точек напишите слова из скобок в нужной форме.

- 1 Уся електрична апаратура розміщується ... (релейні будки).
- 2 Дизель-електростанція та холодильне обладнання розміщуються ... (рефрижераторний вагон).
- 3 Десятий вагон знаходиться ... (голова) поїзда.
- 4 М'які крісла розташовані ... (загальний пасажирський салон).
- 5 Які локомотиви зараз знаходяться ... (робота, ремонт, резерв і запас)?
- 6 ... (колеса) указана дата виготовлення.
- 7 ... (вагонні листи) указана інформація про вагони та вантажі.
- 8 Буфет розташований ... (кінець) вагона.

У Р О К 3 ЗНАХІДНИЙ ВІДМІНОК

Іменники

Називний відмінок <i>Що це?</i>	Знахідний відмінок <i>Що вони бачили?</i>	
вагон тунель трамвай	вагон тунель трамвай	Зн. в. = Н.в.
колесо місце завдання	колесо місце завдання	Зн.в. = Н.в.
платформа земля станція магістраль	платформу землю станцію магістраль	а → у я → ю я → ю Зн.в. = Н.в.
вагони, тунелі, станції, колеса, місця, завдання	вагони, тунелі, станції, колеса, місця, завдання	Зн.в. = Н.в.

Запам'ятайте!

люди, діти	→ перевозити людей, дітей
транзитні пасажери	→ перевозити транзитних
тварини	пасажирів
	→ перевозити тварин

Прикметники

Називний відмінок <i>Що це?</i>	Знахідний відмінок <i>Що вони бачили?</i>	
Який це вагон? новий останній	Який вагон вони бачили? новий останній	Зн. в. = Н. в.
Яке це колесо? нове останнє	Яке колесо вони бачили? нове останнє	Зн. в. = Н. в.
Яка це платформа?	Яку платформу вони бачили?	

новА останнЯ	новУ останнЮ	а → у я → ю
ЯкІ це вагони? новІ останнІ	ЯкІ вагони вони бачили? нові останні	Зн. в. = Н. в.

що? (Н. в.) МАЄ що? (Зн. в.)

UA: Завдання 1. *Перепишіть речення, поставивши в потрібну форму слова з дужок. Поставте запитання до цих слів.*

RU: Задание 1. *Перепишите предложения, поставив вместо точек слова из скобок в нужной форме. Задайте вопросы к этим словам.*

- 1 Механічна передача має ... (високий ККД – коефіцієнт корисної дії).
- 2 Основне депо має ... (приписний парк) локомотивів.
- 3 Електровози мають ... (великий термін) служби.
- 4 Ця магістраль мала ... (важливе економічне значення).
- 5 Які електровози мають ... (буквене позначення ВЛ)?
- 6 Сигнальні знаки мають тільки ... (одне сигнальне значення).
- 7 Вагони-хопери мають ... (високі бічні стіни).
- 8 Українські залізниці мають ... (багата історія).
- 9 Бортовий датчик має ... (міні-антена).
- 10 Електричний рухомий склад може мати ... (велика потужність).
- 11 Кабіна машиніста має ... (внутрішня обшивка).
- 12 Обмежуючий перегін має ... (найбільша довжина та важкий профіль).

UA: Контрольне завдання. *Перепишіть речення, розкривши дужки.*

RU: Контрольное задание. *Перепишите предложения, раскрыв скобки.*

- 1 Поверхня катання коліс має ... (конічна форма).
- 2 Залізниці мають ... (криті склади, контейнерне та вагове господарство).

3 Така хрестовина має ... (гнучкий рухливий сердечник).

4 Рама має ... (підвищена міцність).

5 Укладачі поїздів мають ... (переносні радіостанції).

6 Пасажирські станції мають ... (пасажирська будівля – вокзал, пасажирські платформи та переходи, колії, технічні парки, локомотивне та вагонне господарства, багажні, поштові та інші основні пристрої).

7 Візки вантажних вагонів мають ... (одинарне ресорне підвішування), а візки пасажирських вагонів мають ... (подвійне ресорне підвішування).

8 Візки тепловоза мають ... (рама, опори, букси, колісні пари, ресорне підвішування та гальмівне устаткування).

У Р О К 4 РОДОВИЙ ВІДМІНОК

Іменники

Називний відмінок <i>Що це?</i>	Родовий відмінок <i>Чого там немає?</i>	
вагон рух дизель трамвай	вагона руху дизеля трамвая	+а* +у* ь → я й → я
колесо прізвище (<i>після ж, ч, щ</i>) місце завдання	колеса прізвища місця завдання	о → а е → а е → я я = я
Платформа земля магістраль станція	платформи землі магістралі станції	а → и я → і ь → і ія → ії
вагон → вагони тунель → тунелі поле → поля трамвай → трамваї станція → станції	вагонів тунелів полів трамваїв станцій	+ ів ь → ів е → ів й → ів ія → ій

платформа → платформи рейка місто → міста залізниця завдан <u>н</u> я місце → місця	платформ рей <u>о</u> к міст залізниц <u>ь</u> завдан <u>ь</u> міс <u>ц</u> ь	мінус «а» мінус «а» мінус «о» я → ь я → ь це → ць
<p>* Зверніть увагу: частина іменників чоловічого роду в родовому відмінку закінчуються на –У / –Ю. Це іменники, що називають:</p> <ul style="list-style-type: none"> – продукти харчування й назви речовин: <i>цукор</i> – немає <i>цукру</i>; – явища природи: <i>вітер</i> – сила <i>вітру</i>, <i>мороз</i> – не було <i>морозу</i>; – абстрактні поняття: <i>прогрес</i>, <i>розвиток</i>, <i>зв'язок</i> – немає <i>прогресу</i>, <i>розвитку</i>, <i>зв'язку</i>; – збірні поняття: <i>клас</i> – список <i>класу</i>; – слова зі значенням простору: <i>ліс</i>, <i>край</i> – біля <i>лісу</i>, <i>краю</i>; – назви країн, рік, озер, гір: <i>Крим</i>, <i>Парагвай</i>, <i>Дон</i>, <i>Байкал</i>, <i>Ельбрус</i>, <i>район</i> – вони з <i>Криму</i>, <i>Парагваю</i>, <i>Дону</i>, <i>Байкалу</i>, <i>Ельбрусу</i>, <i>району</i> (але: <i>Дніпро</i>, <i>Донець</i> – біля <i>Дніпра</i>, <i>Дінця</i>); – установи, будівлі: <i>вокзал</i>, <i>банк</i>, <i>деканат</i>, <i>будинок</i> – <i>навпроти вокзалу</i>, <i>банку</i>, <i>деканату</i>, <i>будинку</i> 		

Прикметники

Називний відмінок <i>Що це?</i>	Родовий відмінок <i>Чого там не було?</i>	
ЯкИЙ це вагон? новИЙ останнІЙ	ЯкОГО вагона там не було? новОГО останнЬОГО	ий → ого ій → ього
ЯкЕ це колесо? новЕ останнЄ	ЯкОГО колеса там не було? новОГО останнЬОГО	е → ого є → ього
ЯкА це платформа? новА останнЯ	ЯкОЇ платформи там не було? новОЇ останнЬОЇ	а → ої я → ьої

Які це вагони? а) <i>тверда група</i> : новИЙ → новІ	ЯкИХ вагонів там не було? новИХ	ий / і → их
б) <i>м'яка група</i> : останнІЙ → останні	останнІХ	ій / і → их

UA: Завдання 1. Заповніть таблицю іменниками у формі родового відмінка множини.

RU: Задание 1. Заполните таблицу существительными в форме множественного числа родительного падежа.

– ів	– їв	– ей	– ій	– ь	–
Скільки інженерів? ...	Скільки трамваїв? ...	Скільки осей? ...	Скільки станцій? ...	Скільки питань? ...	Скільки шпал? ...

Бригада, букса, вагон, вагонетка, відправлення, вогонь, вокзал, галерея, галузь, гальмо, гірка, господарство, деталь, дільниця, дизель, дистанція, залізниця, завдання, екіпаж, інструкція, кабель, кабіна, ключ, колія, колесо, лінія, ліхтар, локомотив, магістраль, маршрут, машиніст, місто, місце, механік, накладка, напрям, несправність, вогонь, паровоз, підприємство, платформа, поїзд, потяг, правило, пристрій, рейка, ресора, світлофор, скріплення, споруда, склад, станція, тунель, швидкість, цистерна.

що? (Н. в.) **ЗАЛЕЖИТЬ** від чого? (Р. в.)

UA: Завдання 2. Замість крапок використайте слова з дужок у потрібній формі. Поставте запитання до цих слів.

RU: Задание 2. Вместо точек используйте слова из скобок в нужной форме.

Задайте вопросы к этим словам.

- 1 Безпека проїзда залежить від ... (водій).
- 2 Термін зберігання залежить від ... (призначення) складу.
- 3 Експлуатаційні витрати залежать від ... (план) формування.
- 4 Спосіб і терміни перевезення фруктів залежать від ... (пора) роки.

- 5 Допустиме навантаження залежить від ... (міцність) колії.
- 6 Ремонт будівель і пристроїв мало залежить від ... (розміри) руху.
- 7 Вибір рейок залежить від ... (вантажонапруженість) лінії та ... (швидкість) руху поїздів.
- 8 Тривалість стоянки залежить від ... (категорія) поїзда.

що? (Н. в) **ПРИЗНАЧЕНО** для чого? (Р. в.)

UA: Завдання 3. Замість крапок поставте слова з дужок у потрібній формі. Поставте запитання до цих слів.

RU: Задание 3. Вместо точек поставьте слова из скобок в нужной форме.

Задайте вопросы к этим словам.

- 1 Вивізні потяги призначені для ... (вивезення) груп вагонів на найближчі станції ділянки.
- 2 Автомотриса призначена для ... (пасажирські або поштові перевезення).
- 3 Перевантажувальні платформи призначені для ... (сортування та перевантаження) вантажів.
- 4 Залізнична колія призначена для ... (пропуск) поїздів.
- 5 Глобальна електронна мережа призначена для ... (передавання) інформації.
- 6 Сортувальні станції призначені для ... (масове розформування та формування) вантажних потягів.
- 7 Переносні сигнали призначені для ... (тимчасове обгороджування).
- 8 Телефонний зв'язок на залізниці призначений для ... (службові переговори) працівників.

UA: Контрольне завдання. Замість крапок використайте слова з дужок у потрібній формі.

RU: Контрольное задание. Вместо точек используйте слова из скобок в нужной форме.

- 1 Безпека руху залежить від ... (стан) колії.
- 2 Довжина складів залежить від ... (вантажобіг).

3 ККД (коефіцієнт корисної дії) паровоза залежить від ... (тип) двигуна.

4 Призначення станцій залежить від ... (розташування) міста.

5 Структура залізничного вузла залежить від ... (характер, напрямок та потужність) пасажирських і вантажних потоків.

6 Кількість шляхів залежить від ... (розміри) руху.

7 Вантажні станції призначені для ... (масове навантаження і вивантаження).

8 Депо призначені для ... (ремонт та утримання) вагонів.

9 Рейкошліфувальні потяги призначені для ... (шліфування) рейок.

10 Сортувальні шляхи на дільничних станціях призначені для ... (накопичення і стоянка) вагонів.

У Р О К 5 ДАВАЛЬНИЙ ВІДМІНОК

Іменники

Називний відмінок <i>Що це? Хто це?</i>	Давальний відмінок <i>Чому/ кому вони приділили увагу?</i>	
вокзал тунель музей інженер вчитель Сергій	вокзалу тунелю музею інженеру, інженерові вчителю, вчителеві Сергію, Сергієві	+ у ь → ю й → ю + у/ ові ь → ю/ еві й → ю/ єві
місто місце питання	місту місцю питанню	о → у е → ю я → ю
платформа будівля магістраль станція	платформі будівлі магістралі станції	а → і я → і ь → і ія → ії
вокзал → вокзали тунель → тунелі музей → музеї	вокзалам тунелям музеям	+ ам ь → ям й → ям

станція → станції	станціям	ія + м
платформа → платформи	платформам	а + м
завдання	завданням	я + м
місто → міста	містам	о → ам
місце → місця	місцям	е → ям

Винятки: люди – людям, діти – дітям.

Прикметники

Називний відмінок <i>Що це?</i>	Давальний відмінок <i>Чому вони приділили увагу?</i>	
ЯкИЙ це вагон? старИЙ останнІЙ	ЯкОМУ вагону вони приділили увагу? старОМУ останнЬОМУ	ий → ому ій → ьому
ЯкЕ це колесо? старЕ останнЄ	ЯкОМУ колесу вони приділили увагу? старОМУ останнЬОМУ	е → ому є → ьому
ЯкА це станція? старА останнЯ	ЯкІЙ станції вони приділили увагу? старІЙ останнІЙ	а → ій я → ій
ЯкІ це вагони? <i>а) тверда група:</i> старИЙ → старІ; <i>б) м'яка група:</i> останнІЙ → останнІ	ЯкИМ вагонам вони приділили увагу? старИМ останнІМ	ий → і → им ій → і → ім

UA: Завдання. Використайте слова із скобок у потрібній формі.

RU: Задание. Используйте слова из скобок в нужной форме.

Модель:

Іноземний студент Саїд Ахметов пише заяву ... (декан факультету УПП *Мкртичьян Дмитро Ігорович*). →

Іноземний студент Саїд Ахметов пише заяву *декану факультету УПП Мкртичьяну Дмитру Ігоровичу*.

1 Декан будівельного факультету Олексій Олексійович Скорик пише рапорт ... (ректор Харківського університету залізничного транспорту *Сергій Володимирович Панченко*).

Ректор Харківського університету залізничного транспорту Сергій Володимирович Панченко дякує за інформацію ... (декан будівельного факультету *Олексій Олексійович Скорик*).

2 Куратор групи 11-1-ОПУТ Олена Павлівна Коваленко телефонує ... (іноземна студентка *Надія Джамалова*).

Іноземна студентка *Надія Джамалова* відповідає ... (куратор групи 11-1-ОПУТ *Коваленко Олена Павлівна*).

3 Директор Південної залізниці Микола Григорович Уманець дає наказ ... (перший заступник *Сергій Анатолійович Павлов*).

Перший заступник Сергій Анатолійович Павлов доповідає про аварію ... (директор Південної залізниці *Микола Григорович Уманець*).

4 Начальник поїзда Олег Володимирович Блохін пояснює завдання ... (новий провідник *Андрій Миколайович Шевченко*).

Новий провідник Андрій Миколайович Шевченко готує різні питання ... (начальник поїзда *Петро Олексійович Ковальчук*).

5 Поїзний диспетчер Ганна Василівна Слива передає інформацію ... (машиніст *Василь Степанович Коваль*).

Машиніст Василь Степанович Коваль повторює інформацію ... (поїзний диспетчер *Ганна Василівна Слива*).

6. Машиніст Малік Саїдов дає завдання ... (помічник машиніста *Хасан Мірзоєв*).

Помічник машиніста Хасан Мірзоєв відповідає ... (машиніст *Малік Саїдов*).

7 Маневровий диспетчер Ашир Хабібов передає повідомлення ... (складач поїздів Назар Ніязов). Складач поїздів Назар Ніязов відповідає ... (маневровий диспетчер Ашир Хабібов).

8 Черговий по станції Тарас Григорович Шевченко телефонує ... (чергова по вокзалу Леся Петрівна Косач). Чергова по вокзалу Леся Петрівна Косач відповідає ... (черговий по станції Тарас Григорович Шевченко).

9 Старший касир Азіза Ісмаїлова дає квиток ... (літня пасажирка Сабіна Усманова). Літня пасажирка Сабіна Усманова дякує ... (старший касир Азіза Ісмаїлова).

10 Начальник депо Фарід Мамєдов телефонує ... (головний інженер Гусейн Магомаєв). Головний інженер Гусейн Магомаєв відповідає ... (начальник депо Фарід Мамєдов).

11 Старший майстер дав завдання ... (колійні робітники). Колійні робітники показали роботу ... (старший майстер).

12 Досвідчені залізничники дають поради ... (іноземні студенти). Іноземні студенти ставлять запитання ... (досвідчені залізничники).

UA: Контрольне завдання. Напишіть «шапку» заяви (кому від кого) на ім'я: а) декана вашого факультету; б) куратора Вашої групи; в) викладача української мови.

RU: Контрольное задание. Напишите «шапку» заявления (кому от кого) на имя: а) декана вашего факультета; б) куратора вашей группы; в) преподавателя украинского языка.

У Р О К 6

ОРУДНИЙ ВІДМІНОК

Іменники

Називний відмінок <i>Що це?</i>	Орудний відмінок <i>Чим він цікавився?</i>	
вагон тунель трамвай	вагоном тунелем трамваєм	+ ом ь → ем й → єм
колесо місце завдання	колесом місцем завданням	о + м е + м я + м
платформа будівля станція магістраль	платформою будівлею станцією магістраллю	а → ою я → ею ія → ією ь → ю
вагон → вагони платформа → платформи місто → міста місце → місця завдання поле → поля тунель → тунелі трамвай → трамваї станція → станції	вагонами платформами містами місцями завданнями полями тунелями трамваями станціями	+ ами а → ами о → ами е → ями я → ями е → ями ь → ями й → ями ія → іями

Прикметники

Називний відмінок <i>Що це?</i>	Орудний відмінок <i>Чим він цікавився?</i>	
ЯкИЙ це вагон? старИЙ останнІЙ	ЯкИМ вагоном він цікавився? старИМ останнІМ	ий → им ій → ім
ЯкЕ це колесо? старЕ останнЄ	ЯкИМ колесом він цікавився? старИМ останнІМ	е → им є → ім

ЯкА це платформа? старА останнЯ	ЯкОЮ платформою він цікавився? старОЮ останнЬОЮ	а → ою я → бою
ЯкІ це вагони? а) тверда група: старИЙ → старІ б) м'яка група: останнІЙ → останні	ЯкИМИ вагонами він цікавився? старИМИ останніМИ	ий → і → ими ий → і → іми

**за якою ознакою? за яким принципом? (О. в.)
що? (Зн. в.) ПОДІЛЯЮТЬ на що? (Зн. в.)**

UA: Завдання 1. Замість крапок поставте слова з дужок у потрібній формі. Поставте запитання до цих слів.

RU: Задание 1. Вместо точек поставьте слова из скобок в нужной форме.

Задайте вопросы к этим словам.

1 За ... (вид) тяги розрізняють тепловозні, електровозні, моторвагонні та змішані депо.

2 За ... (вантажонапруженість) всі шляхи поділяють на п'ять груп.

3 За ... (конструктивне виконання) тягові підстанції поділяють на стаціонарні та пересувні.

4 За ... (призначення) тепловози поділяють на вантажні, пасажирські та маневрові.

5 За ... (спосіб) сприйняття сигнали поділяють на звукові та видимі.

6 За ... (характер) роботи станції поділяють на проміжні, дільничні, сортувальні, пасажирські та вантажні.

7 За ... (число) осей вагони поділяють на чотиривісні, шестивісні, восьмивісні та багатовісні.

8 За ... (ширина) колії вагони поділяють на ширококоліїні та вузькоколіїні.

9 Транспортні тунелі за ... (місце) розташування поділяють на гірські, підводні та міські.

10 Вантажні поїзди розрізняють за ... (умови) формування, ... (дальність та швидкість) прямування, ... (стан) вагонів, ... (число) груп у поїзді.

що? (Н. в.) Є чим? (О. в.)

UA: Завдання 2. Замість крапок поставте слова з дужок у потрібній формі. Поставте запитання до цих слів.

RU: Задание 2. Вместо точек поставьте слова из скобок в нужной форме.

Задайте вопросы к этим словам.

- 1 Вагоноремонтний завод є ... (промислове підприємство).
- 2 Залізниця є ... (універсальний вид) транспорту.
- 3 Ліси є ... (найбільш економічний і надійний вид) захисту від снігу.
- 4 Паровози, тепловози та газотурбовози є ... (автономні локомотиви).
- 5 Ресорне підвішування є ... (проміжна ланка) між рамою і буксами.
- 6 Щебінь є ... (найкращий матеріал), а пісок є ... (найгірший матеріал) для баласту.
- 7 ... (Основні сигнальні кольори) на залізничному транспорті є червоний, жовтий і зелений.
- 8 ... (Переваги) залізниць є економічність і безпека руху.
- 9 ... (Продукція) транспорту є перевезення пасажирів і вантажів.
- 10 ... (Різновид) піввагонів є вагони-хопери.

що? (Н. в.) **НАЗИВАЄТЬСЯ** як? (О. в.)

що? (Зн. в.) **НАЗИВАЮТЬ** як? (О. в.)

UA: Завдання 3. Замість крапок поставте слова з дужок у потрібній формі. Поставте запитання до цих слів.

RU: Задание 3. Вместо точек поставьте слова из скобок в нужной форме.

Задайте вопросы к этим словам.

- 1 Проміжні опори мостів називають ... (бики).
- 2 Верхня частина насипу, на яку укладають баласт, шпали та рейки, називається ... (основний майданчик).
- 3 Зону станції, де укладені стрілкові переводи, називають ... (стрілкова горловина).

- 4 Міст на перетині доріг у різних рівнях називають ... (шляхопровід).
- 5 Подовжнє переміщення рейок по шпалах або по баласту називають ... (угон) колії.
- 6 Проекція траси на горизонтальну площину називається ... (план) лінії.
- 7 Процес прокладення траси в ході проектування називається ... (трасування) лінії.
- 8 Відстань між внутрішніми гранями головок рейок називається ... (ширина) колії.
- 9 ... (Локомотиви) називають електровози, тепловози, газотурбовози, паровози й мотовози.
- 10 ... (Вантажопідйомність) називається максимально допустиме навантаження у тоннах.

UA: Контрольне завдання. Замість крапок поставте слова з дужок у потрібній формі.

RU: Контрольное задание. Вместо точек поставьте слова из скобок в нужной форме.

- 1 За ... (форма) листові ресори поділяють на незамкнуті та замкнуті, або еліптичні.
- 2 Маршрутні потяги розрізняють за ... (умови) організації, ... (призначення) вагонів і ... (відстань) прямування.
- 3 ... (Структурний підрозділ) залізниці є відділення.
- 4 ... (Господарські потяги) називаються потяги, які перевозять баласт, рейки, шпали та інше.
- 5 ... (Поїзд) називаються сформовані та зчеплені вагони з одним або декількома діючими локомотивами та встановленими сигналами.
- 6 Піввагони-самоскиди називають ... (думпкари).
- 7 ... (Переваги) дерев'яних шпал є легкість та простота виготовлення.
- 8 ... (Недолік) дерев'яних шпал є невеликий строк використання.

Список літератури

1 Данько, М. І. Загальний курс залізниць [Текст] : консп. лекцій / М. І. Данько, В. Г. Мотчаний. – Харків : ХарДАЗТ, 1999. – Ч. 1. – 34 с.

2 Данько, М. І. Загальний курс залізниць [Текст] : консп. лекцій / М. І. Данько, В. Г. Мотчаний. – Харків : ХарДАЗТ, 1999. – Ч. 2. – 32 с.

3. Сучасна українська мова [Текст] : підручник / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевенко [та ін.]; за ред. О. Д. Пономарева. – 4-те вид. – К. : Либідь, 2008. – 488 с.

4. Українська мова (за професійним спрямуванням) [Текст] : навч.-метод. вказівки та контр. завд. / Л. М. Близнюк, О. О. Кушнір, О. О. Литвиненко [та ін.]. – Харків : УкрДУЗТ, 2016. – Ч. 1. – 26 с.

5. Шевелева, Л. А. Український правопис у таблицях [Текст] / Л. А. Шевелева. – Харків : Гімназія, 2016. – 104 с.

Додаток А
ТАБЛИЦЯ ВІДМІНКОВИХ ФОРМ

		Однина			Множина
		Чоловічий рід (ч. р.) (він)	Середній рід (с. р.) (воно)	Жіночий рід (ж. р.) (вона)	(вони)
Н. В.	що?	цей останній вантажний вагон / тунель, будинок / рух	ця останнє нове колесо / поле / завдання	ця остання пасажирська платформа / станція /магістраль	ці останні пасажирські вагони, платформи, магістралі, завдання
Р. В.	чого?	цього останнього вантажного вагона / будинку* / тунелю* / руху*	цього останнього нового колеса / поля / завдання	цієї останньої пасажирської платформи / станції /магістралі	цих останніх пасажирських вагонів, платформ, магістралей
Д. В.	чому?	цьому останньому вантажному вагону / тунелю	цьому останньому новому колесу / полю / завданню	цього останнього пасажирського платформи / станції /магістралі	цим останнім пасажирським вагоном, платформам, магістралям
З. В.	що?	цей останній вантажний вагон / тунель	це останнє нове колесо / поле / завдання	цю останню пасажирську платформу / станцію /магістраль	ці останні пасажирські вагони, платформи, магістралі
О. В.	(із) чим?	цим останнім вантажним вагоном / тунелем	цим останнім новим колесом / полем / завданням	цією останньою пасажирською платформою / станцією /магістраллю	цима останніми пасажирськими вагонами, платформами, магістралями
М. В.	у/ на чому?	у цьому останньому вантажному вагоні / тунелі будинку**	у цьому останньому новому колесі / полі / завданні	на цій останній пасажирській платформі / станції /магістралі	на цих останніх пасажирських вагонах, платформАХ, магістрАлЯХ
Кл. В.		Віктор – ВікторЕ Павло – ПавлЕ Валерій – ВалеріЮ Василь – ВасиліЮ		Оксана – ОксанО Марія – МаріС Любов – ЛюбовЕ Галя – ГаліЮ	

* див. урок 4

